

Воровка В.П., Торбунова М.Д.

*Мелітопольський державний педагогічний університет***ЕКОЛОГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ МАЛИХ РІЧОК
ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Погіршення екологічного стану річок спричинене перш за все господарською діяльністю людини: заселенням річкових долин, розміщенням промислових і сільськогосподарських підприємств і відповідно – забрудненням річок. Тиск на довкілля з кожним етапом розвитку відносин людини з природою збільшувався. Забруднення повітря і ґрунту миттєво відображується на річках, оскільки як поверхневий, так і підземний стік концентрується саме у річках – нижніх ланках ландшафтних катен [1]. Багаторічні дослідження студентів і викладачів природничо-географічного факультету Мелітопольського університету довели, що особливо великими забруднювачами річок є міста з їх промисловістю та забрудненим поверхневим стоком і сільськогосподарське виробництво. За останнє десятиріччя доля забруднень мінеральними речовинами і ядохімікатами знизилась з-за зменшення використання мінеральних добрив і засобів захисту рослин.

Екологічне значення річкових долин дуже велике. Тим більше воно зростає, якщо річки розташовані у посушливих умовах степової зони. По-перше, як було вже зазначено вище, річкові долини є системою природного самоочищення ландшафтів, оскільки збирають і виносять забруднюючі речовини за межі цих ландшафтів. Зарегулювання стоку, навпаки, веде до акумуляції забруднень у ставках і водосховищах.

Крім транспортної та очищаючої функцій, річки є свосвідними рефугіями диких тварин – у межах річкових долин біологічне різноманіття набагато більше за вододільні простори. По берегах річок та водойм концентрується до 75% наземних хребетних тварин. За даними американських та європейських вчених, саме вздовж річок відбувається міграція диких тварин, розселення і розповсюдження рослинності. Це пов'язано з низьким рівнем фактору турботи у річкових долинах порівняно з вододілами, який викликається перш за все господарською діяльністю людини і штучною рослинністю, а також сприятливими лісорослинними умовами. Згідно досліджень, опублікованих у роботі [2], сумарне насичення видами тварин у 41 випадку вище для

берегових зон, у 8 випадках – для вододілів, в 1 випадку спостерігались рівні величини. Крім того, встановлено, що до 90% природних і культурних цінностей сконцентровано у річкових долинах [4].

У річкових долинах степової зони найкраще збереглися різноманітні види типової степової рослинності, у тому числі й залишки байрачних лісів. Річки є тими утвореннями, по яких більш північні види рослинності проникають на південь і навпаки, тим самим збільшуючи біологічну різноманітність території [1]. Степові рослинні угруповання, чагарники і залишки байрачних лісів сприяють не тільки очищенню води і ґрунту – вони також сприяють осадженню завислих речовин, газів і пилу з атмосфери, тобто ефективно очищують повітря.

Виходячи з вищевказаного, слід зробити висновок про те, що річкові долини є своєрідними біологічними та екологічними коридорами [3], по яких відбувається міграція забруднюючих речовин, міграція речовини та енергії з дикими тваринами і рослинами, вони виконують очищувальну функцію у ландшафтах. Вони є основними територіями місце існування диких видів тварин і рослин і саме у річкових долинах степової зони сконцентровані найцінніші природні об'єкти, що формують природно-заповідний фонд території.

Література:

1. Долинно-речные ландшафты Среднерусской лесостепи / Ф.Н. Мильков, К.А. Дроздов, В.Н. Двуреченский и др.; под ред. Ф.Н. Милькова. – Воронеж: Изд-во Воронежского ун-та, 1987. – 255с.
2. Дубровский Ю.В. О природоохранном потенциале береговых зон сельскохозяйственных водоёмов // Роль охоронюваних природних територій у збереженні біорізноманіття. Матеріали міжнар. конф. – Канів, 1998. – С. 13-14.
3. Шварц Е.А. Экологические сети в Северной Евразии // Известия РАН. Серия географическая. – 1998. - №4. – С.10-15.
4. Эренфелд Д. Природа и люди / Под ред. и с предисл. д.геогр.н., проф. В.А.Анучина; пер. с англ. А.Д. Базыкина. – М.: Мир, 1973. – 254с.